

Naziv pilot projekta:

“PROGRAM USVAJANJA ČITANJA I PISANJA“

OBRAZLOŽENJE

Kada se analizira proces čitanja u razvojnom okviru, jasno je da se zahtevi, kao i sam proces čitanja, menjaju tokom vremena i ove promene se mogu i moraju sagledati kao razvojne faze u toku sticanja sposobnosti čitanja. Frith (1985.) je izradio trostepeni model prema kome dete počinje od inicijalne LOGOGRAFSKE FAZE, preko ALFABETSKOG NIVOA do krajnjeg stadijuma, koji naziva ORTOGRAFSKIM NIVOOM. Logografska, tj. prva faza je određena strategijom sagledavanja reči kao celine. Dete fokusira minimalnu pažnju na delove reči, usredsređeno je na predmet (reč) kao celinu.

U toku alfabetskog stadijuma dete menja svoju strategiju sagledavanja reči. Sada pažnju usredsređuje na elemente, te dominira proces analize i sinteze reči. U toku ortografske faze dete uči standardizovan sistem pisanja određenog jezika, uključuje prefikse, sufikse..., ovladava svim pravilima pisanog jezika.

Deca sa teškoćama u učenju se suočavaju sa brojnim problemima u toku sticanja govora i jezika i to na svakom nivou.

Na fonološkom nivou ova populacija dece ima teškoće pri usvajanju konsonanata. Čak i kada usvoje određeni suglasnik ne mogu da ga koriste u svim pozicijama, ako ni u svim konsonantnim sklopovima. Izgovor reči se, zbog smanjenog obima radne memorije, dalje deformiše usled redukcije višesložnih reči.

Na sintaksičkom nivou nastaju dalja izobličavanja verbalne poruke izbacivanjem funkcionalnih reči, te govor liči na “telegrafski”.

Program ranog učenja čitanja i pisanja je koncipiran tako da, koristeći multimodalne kanale, pomaže prevazilaženju nekih od problema pri sticanju govorno-jezičke organizacije, kao i usvajanju veoma složenih kognitivnih posobnosti , tj, čitanja i pisanja. Ovo je moguće , jer se metoda oslanja na zakonitosti Gestalta, tj. na prvu (logografsku) fazu učenja čitanja prema kojoj se zvučna i vizuelna “slika” reči percipiraju kao celina. Često ponavljanje iste “slike” reči omogućava “logogenima”(tj. piktoralnim reprezentacijama reči) da se učvrste u vizuelnom dugoročnom pamćenju. Kada se jedanput uspostavi logogen za određenu reč, svaki put će se aktivirati i redosled slova koji čini tu reč.

Shema je sledeća:

LOGOGEN → PRISEĆANJE ZNAČENJA U --- → SKLADIŠTE MOTORNE > IZGOVOR
SEMANTIČKOM SISTEMU   SLIKE   REČI

Društvo za pomoć osobama sa
L. Down sindromom
Srbije

- Adresa: Šekspirova bb, 11000 Beograd • Telefon (+381) 064 382 5992 •
  - web: www.downsindrom.org.yu • E mail: info@downsindrom.org.yu •
-

Na taj način proces učenja čitanja i pisanja protiče bez velikog angažovanja analize i sinteze, funkcije koje ova populacija dece stiče veoma kasno i gotovo nikada u potpunosti. I kada usvoje sposobnost analize i sinteze, pogrešna motorna slika reči (zbog pogrešnog izgovora) onemogućava dete da adekvatno raščlani reč.

Program ranog učenja čitanja i pisanja ima, dakle, za cilj da omogući usvajanje čitanja i pisanja preko onih sposobnosti koje dete poseduje. Osim toga, korišćenje vizuelnog kanala omogućava bolje usvajanje viših nivoa govorno -jezičke organizacije : sintaksičkog i pragmatškog nivoa.

Pažnja se poklanja manje slovima, a više semantičkim i sintaksičkim odlikama teksta. Rečenica postaje bogatija, jer vizuelno prezentovana "mala" reč mnogo puta dovodi do mogućnosti njene upotrebe i u toku izvođenja govornog autputa.

Program bi pratio zakonitosti usvajanja govora i jezika :

1. Počinje od prvih stabilnih 10 reči, tj. imenica.
2. Usvojenih 50 reči je granica kada nastaje "eksplozija" razvoja vokabulara. U to vreme deca , pored imenica, počinju da usvajaju glagole, a zatim i prideve i zamenice.
3. Rezultati studije koju je sprovedla E. Bates sa sar. (1988.) ukazuju da je porast glagola u vokabularu povezan sa prelaskom od izgovora pojedinačnih reči na izgovor više reči. Otkrićem glagola, dete otkriva i sintagmu i stvara okosnicu sintakse.

Ovaj projekat bi se koristio u svrhu rehabilitacije i edukacije, ali i kao istraživački projekat u cilju stvaranja validne dokumentacije za menjanje metoda i programa rada u specijalnom školstvu u SR Jugoslaviji.

Reference:

A.W. Ellis, A.W. Young(1988):Human cognitive neuropsychology. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London.

L. Kumin(1994): Communication skills in children with Down Syndrome - A guide for parents.Woodbine House, Inc,USA.

E. Bates, I. Bretherton et al.(1988): From first words to grammar. Cambridge University Press, New York.

J. Robertson (2000): Dyslexia and reading. Whurr Publishers, London.

CILJ PROJEKTA

Primena prirodnog svojstva vizuelne percepcije da se predmeti i slike sagledavaju kao celine (prema Geštalt principima) u oblasti učenja čitanja i pisanja na najranijem uzrastu. Na taj način počinju da se razvijaju sledeće sposobnosti:

- a) Vizuelna i vizuo-prostorna percepcija, v. diskriminacija, v. pažnja i v. pamćenje;
- b) svi slojevi govorno-jezičke organizacije (fonološki, semantički, sintagmatsko-sintaksički);
- c) grafo-motorne veštine;
- d) više kognitivne sposobnosti, tj. čitanje i pisanje.

TRAJANJE PROJEKTA

Projekat se sastoji iz tri dela . Prvi deo obuhvata procenu govorno-jezičkih funkcija, vizuo-prostorne percepcije i organizacije i nivo grafo-motorne spretnosti, a u trajanju od mesec dana. Koristili bi se testovi procene opštih intelektualnih sposobnosti, kao i adekvatni neuropsihološki testovi za merenje vizuelne , vizuoprostorne organizacije i vizuokonstruktivnih sposobnosti, s jedne strane, i svih slojeva govorno-jezičke organizacije, s druge . Drugi deo je sprovođenje programa , u trajanju od deset meseci. Treći deo programa čini evaluacija postignutih rezultata u navedenim oblastima, za koji je potrebno mesec dana . Koristili bi se isti testovi koji su predviđeni za početnu procenu. Ukupno trajanje sprovođenja programa je dvanaest meseci, uz mogućnost produžetka rada sa istim grupama dece, kao i sa mlađim grupama dece sa različitim razvojnim smetnjama .

OPIS AKTIVNOSTI

Stimulacija počinje od prvih 10 stabilnih reči.Na kartonu je flomasterom napisana određena reč. Za svaku napisanu reč postoji slika predmeta . Slike se imenuju, a zatim na osnovu napisane reči dete traži sliku, i obrnuto.Prati se smer razvoja leksike: prvo se uče imenice, a tek usvajanjem stabilnog vokabulara od oko 100 reči-glagoli, a zatim zamenice,pridevi, prilozii, predlozi i sve ostale reči koje pripadaju tzv. "malim" rečima. Početni plan je da se svake nedelje dodaju po tri nove reči. Ekspresivni vokabular od 100 reči je granica kada dete počinje da kombinuje reči u prve sintagme i stvara okosnicu sintakse. Zato bi trebalo u tom periodu procentualno uvećati broj glagola i početi sa stvaranjem prvih rečenica.

Usvajanje pisanja kod mlađe grupe počinje crtanjem i modelovanjem različitih jednostavnih linija, pa složenih linija (tipa kvadrat, krov od kuće, talasi, planine, zmaj, kako skače zeka, kako pliva riba, kako ide kornjača....), da bi se postepeno prešlo na crteže figura gradirane prema složenosti. Sledeći korak je prepisivanje reči, nalaženje slova iz slagalice i ređanje prema odgovarajućem redosledu. Najstarije grupe se uvode u proces auditivne analize i sinteze.

DINAMIKA ODVIJANJA PROJEKTA

Dinamika odvijanja programa je dva puta nedeljno po dva školska časa.

NOSILAC I REALIZATOR PROJEKTA

Nosilac projekta je Društvo za pomoć osobama sa L. Down-ovim sindromom Srbije, a realizator projekta je:

Jasmina Vuksanović, dipl. defektolog-logoped sa dugogodišnjim iskustvom u radu sa decom sa smetnjama u razvoju, član Stručnog odbora, Uređivačkog odbora i Skupštine Udruženja za pomoć osobama sa L. Down sindromom, i

Kontakt telefoni (Vuksanović Jasmina), E- mail vuksaniv@beotel.yu